Landmandsliv (II)

Af Svend Eriksen

Foden under eget bord

Efter krigen meldte tanken sig om at blive selvstændig efterhånden mere og mere. Det havde altid været vores fælles plan. Ved et weekendbesøg hos Gydes søster i Vejrup, hørte vi om tre ejendomme, der var til salg. Vi fik lyst til at se to af dem og evt. høre om priser og lånebetingelser. Vi syntes bedst om Varhovej 11 i Gørding Kommune.

Ejendommen var på 21,4 ha godt beliggende i sit jordareal og op mod offentlig vej, fire km fra Gørding St.

Efter besigtigelse spurgte jeg forsigtigt, hvad ejendommen skulle koste, men der måtte vi stoppe. Ejeren var meget religiøs og sagde, at det taler man ikke om om søndagen. Det respekterede vi selvfølgelig, og jeg gav en undskyldning for min forseelse.

Ejendomsmægleren, som viste os rundt, mente de var interesseret i at sælge så snart som muligt, fordi de skulle overtage konens fødehjem.

En opringning fra ejendomsmægleren om mandagen, foranledigede et nyt besøg i Varho. Efter en venlig modtagelse og kaffe med kage, der var sort af fluer, gik forhandlingen i gang med en pris på 90.000 kr., der hen under aften endte på 82.250 kr. med overtagelse 1. oktober 1947.

Kornhøsten var overstået ved købet. Kornnegene var sat vældig pænt op over bjælkerne ud til køreloen i laden. Desværre var der lidt rigelig god plads bag i gulvene, men det opdagede vi først om vinteren da vi skulle tærske.

Besætningen og inventaret var ved overtagelsen som beset ved købet.

Betalingsbetingelserne blev aftalt således:

Kreditforeningslån	26.000 kr.	4% rente, Vest- og sønderjysk, Ringkøbing
Egenkapital	22.500 kr.	(efter salg af bil og klaver)
Sælgerpantebrev	20.000 kr.	5% rente, 10-årig
Lån i Gørding Sparekasse	14.000 kr.	En halv % over normal rente, fordi jeg ikke var fra Gørding.

Rentebetalingen til sparekassen foranledigede en ret voldsom diskussion med daværende direktør Lauridsen. Efter tre års forløb, følte jeg det var bedst, at jeg flyttede min pengeforbindelse til Varde Bank. De tog ikke hensyn til, at man var tilflytter.

Bygningerne ved overtagelsen

Stuehus og halvdelen af stalden var opført i 1907 af røde mursten fra Rebelsig Teglværk. Prisen havde været 5.000 kr. alt iberegnet, dog skulle ejeren selv fragte stenene hjem fra teglværket. En forlængelse af stald og en ny kørelade blev bygget i 1937. Stald og lade var belagt med pandeplader, stuehuset med skifertag. Der var installeret elektricitet fem år før vi overtog ejendommen. Vandforsyningen bestod af en stensat brønd med en træpumpe, som var lavet hos pumpefirmaet Wolters, Gørding.

Besætning ved overtagelsen

11 RDM malkekøer uden afstamning, tre arbejdsheste, een plag og et føl, to grisesøer, 9 fedesvin, 21 høns, som var placeret i en svinesti. Hestene var opstaldet i den ende af stalden, der var nærmest stuehuset, som var forbunden med en dør ind i bryggerset. Det var en vældig lettelse for fluerne, så det var noget af det første vi fik ændret.

De første år havde vi ikke telefon, det var besværligt ved tilkaldelse af inseminør, evt. læge og dyrlæge, vi måtte cykle til centralen i Gørding. Den bestyredes af en guldsmed Christensen, det var det første menneske jeg kom på kant med i Gørding. Når jeg havde 3-4 opringninger, krævede han betaling for hver samtale enkeltvis, jeg mente nok, det kunne klares, når jeg var færdig med alle samtaler.

Efterhånden opdagede vi, der boede nogle flinke folk på Rosenlund, Annemarie og Sv. Åge Schmidt. De havde telefon, så vi fik lov til at ringe derfra, indtil vi selv fik telefon med fire på samme ledning. Efterhånden kendte vi naboernes åndedræt, kunne også høre om forkølelsen var i begyndelsen eller i aftagen.

Da efterårsarbejdet var færdigt, skulle den fremtidige drift planlægges, ens lærdom fra pladser og landbrugsskole skulle afprøves. Vi startede med at melde os i Åstrup og Omegns Landboforening. Ved henvendelse til konsulent Jacobsen, Bramming, fik vi straks besøg og fik foretaget jordprøver. Det så ikke alt for lovende ud, han kendte ejendommen godt. Der havde de altid hentet prøver til årets dyrskuer, idet de kunne finde hele skalaen af plantesygdomme. Det var virkelig en rebus at gå i gang med. Jorden var meget uensartet, det meste var sortsandet jord, der var meget fattig på mikronæringsstoffer. Merglingen havde været meget tilfældig, nogle parceller var kalktrængende og andre overkalket, så det tog nogle år inden den rigtige balance var i orden.

Gødningstallene var også meget lave, og det værste var at tildelingen til ejendommen havde været meget beskeden på grund af krigen og den forrige ejers beskedne forbrug af kunstgødning.

Det næste var at få besætningen revideret. Men vi havde lavet samme dum-

Svend og Kaj med drengene Mogens og Flemming. 1950. (Privateje).

hed, som alle nybegyndere begår, at bruge hele den opsparede kapital til udbetaling, så mangler der driftskapital. Hestebestanden blev reduceret til to, pengene blev brugt til indkøb af 300 unghøner, og 6 avlsgylte fra Søren Wenzels avlscenter i Vejrup. Hønsene blev installeret på kostaldloftet, og gav rigtig gode penge. Æggene ordnede vi om aftenen, og de blev afhentet af brugsen. Vi skiftede bestanden ud hvert år. Desværre gik det galt efter tre år. Vi havde fået et hold kyllinger med hønselammelse, så vi måtte standse denne gode indtægtskilde.

De første år gik det også godt med de indkøbte avlssvin. Vi solgte mange gylte og fik gode præmier på det lokale dyrskue. Det var imidlertid blevet moderne, at grisesøer skulle på græs om sommeren. Vi lavede fine halmhytter ude i plantagen, og da det gode vejr kom, skulle systemet afprøves. Det gik udmærket i nogle dage, men så skete ulykken. Ti gylte gik ud og lagde sig i solen, dagen efter var de alle syge, med store dyrlægeregninger til følge. Gyltene blev sendt på slagteriet, nogle blev kasseret. Nu brast alle luftkasteller, der var kun foderstofregningen tilbage, og kreditten var stoppet.

Gyde og jeg havde mange søvnløse nætter, vi diskuterede meget, hvad løsningen kunne blive. Skulle vi dreje nøglen om og begynde på arbejdsmarkedet igen.

Vores stædighed gjorde nok, at vi valgte at prøve igen, så jeg tog cyklen og kørte op til bankbestyrer Gram, Varde Bank. Jeg lagde kortene på bordet, forklarede ham sagens forløb. Han var en meget forstående mand og kunne godt se, at det ikke var selvforskyldt.

Efter at han havde tænkt sig godt om, sagde han meget overbevisende: »Kom sammen med din kone i morgen formiddag kl. 10.00. I skal begge skrive under på en kassekredit, så foderstoffen kan få sine penge«. Det blev en dag, vi aldrig glemte.

Efter en grundig tænkepause, måtte vi finde på en anden driftsform. Blandingsdrift med røde køer uden afstamning og nogle få grisesøer var ikke noget at bygge videre på. Ved at besøge et demonstrationsbrug med jerseykøer hos Anders Rabæk, Risehjarup, Rødekro, blev jeg klar over, at hvis vi skulle overleve på vores ejendomsstørrelse, var det nødvendigt med et effektivt malkekvægbrug. Af samtlige demonstrationsbrug lå Anders Rabæk med det største dækningsbidrag pr. ha, og det er jo faktisk det, hele sagen drejer sig om.

I 1953 blev den gamle besætning solgt, og vi startede med 20 indkøbte jerseykvier. Det viste sig hurtigt, at det var den race, der passede både til stald og bedrift. Kontrolforeningsarbejdet blev mere interessant jo mere ydelsen steg. Da først krigen var kommet på afstand, gik udviklingen rigtig stærk næsten på alle områder. Konsulentrådgivningen tog rigtig fat hos den enkelte landmand både i markbruget og ikke mindst ved fodervejledningen. Den var absolut grundlaget for køernes store ydelsesfremgang. Vi benyttede planteavlskonsulenten til udarbejdelse af sædskifte og gødningsplan.

Efterhånden som økonomien bedredes, tog vi skridtet fuldt ud. Vi moderniserede stalden med plads til 40 malkekøer, fik ristestald og byggede gyllebeholder. På den måde sparede vi halmen til strøelse og kunne benytte den gamle møddingplads til opbevaring af roetopensilage.

Markplanen blev helt omlagt til grovfoder. Nu var det roer, græs og kun byg til udlægsmarkerne. Vi prøvede et par år med græsensilage og høbjergning, men det gav ikke den fornødne sikkerhed for god kvalitet.

Så efterfølgende blev det græs, der var tilovers i vækstperioden, tørret til grønpiller. Det var et godt foder, som kunne opbevares uden tab og bruges i tørre perioder. Vi har aldrig haft vandingsanlæg. Det meste af jorden var ret tørkesikker, 6 tdr. land var altid sikker selv i langvarige perioder uden regn, 6 tdr. land lå altid ud som vedvarende græs til køerne om natten. Om sommeren var kreaturerne ude dag og nat.

Vi benyttede landboforeningens fodervejledning, da de begyndte med eendags-foderkontrol efter hver kontrollering. Det var en god økonomisk foranstaltning og styrkede interessen hos vores unge medarbejdere, der altid fik lov til at følge økonomien i bedriften. Det havde jeg selv savnet, skønt jeg altid havde gode og lærerige pladser. Vi havde aldrig investeret ret meget i maskiner, så det var ikke noget problem at gå over til anden driftsform, vi lejede til mejetærskning. Kornet var fremavlssæd, så det blev leveret til lokalforeningen lige fra marken. Det der før var kornsilo, blev nu benyttet til grønpiller

og kraftfoder. Med den store kvægbesætning i forhold til jordarealet var der ikke behov for ret meget indkøbt gødning, P-tal på 11-12 og K-tal 13-14 og gode hvidkløvermarker. Vi avlede et meget stort udbytte i fodersukkerroer, der blev samlet af maskinstationen.

Malkning

Ved overtagelsen var det håndmalkning, men efter et år fik vi den første malkemaskine, det var selvfølgelig en spandemaskine. Mælkejungerne skulle køres ud til vejen på trillebør, det var arbejdskrævende. Vi fik returmælk og valle hjem fra mejeriet til opfodring på kalve og ungkreaturer. Der var ti junger, der skulle vaskes hver dag. Det var en vældig lettelse, da vi fik tankbil og rørmalkningsanlæg.

Vi har altid leveret mælk til Gørding Andelsmejeri, der senere blev købt af A/S Borden, Esbjerg. Det var ikke nogen mærkbar forandring. Der fik vi også samme gode behandling, som vi altid havde fået. Vi har været heldige og haft dygtige mejeribestyrere. I vores mejerikreds har vi været forskånet for vilde diskussioner om tilslutning til større mejeriselskaber. Ved afstemningen mellem Borden og Mejeriselskabet Danmark, var der fuld enighed om at sælge mejeriet til Borden. Det skyldtes nok et helt forkert oplæg fra Mejeriselskabet Danmarks repræsentant ved afstemningsmødet.

Vi var tilsluttet Vestjyllands Fællesledelse, der har kontor i Varde. Vi var medlem af Gørding Kontrolforening, der dengang var delt i en søndre og en nordre kreds. De blev senere lagt sammen, og det hele ledes nu fra Varde.

Den første tid fik vi insemineret fra tyrestationen i Gredstedbro, der havde alle racer af tyre. Senere blev de store racer flyttet til Varde Tyrestation, og jerseytyrene kom til Skærup, der er en sammenslutning af Sydjysk Jerseykvægavlsforening, der dækker eet avlsområde for det sydlige Jylland.

Medhjælp

Siden vi startede, har vi altid haft medhjælp. De første år helt unge 15-17-årige. Efterhånden som besætningen blev fuldt udbygget, blev de lidt ældre, nemlig 18-20 år. Vi søgte altid at have det sådan, at de kunne betragte deres arbejdsplads som en del af deres hjem i den tid de var hos os, normalt eet eller to år. I mange år fandt den der skulle rejse til november en kammerat, der kunne afløse.

Vi fordelte arbejdet sådan, at de hurtigt kom ind i bedriftens rytme og fik ansvar for deres arbejde. Vi sørgede altid for, at de kunne deltage i landboungdommens møder og kurser. Der fandt de sammen med andre unge med fælles interesse. Da een-dags foderkontrollen blev indført, fik de altid mejeriafregningen udleveret, så de kunne følge økonomien i bedriften.

Gyde og Mogens på traktoren – Flemming på selvbinderen. 1956. (Privateje).

Børnene

Flemming blev født i Nr. Vium den 23. oktober 1945. Mogens blev født i Varho den 13. april 1948.

Da de hver især blev gamle nok, overtog de karlens plads, indtil de skulle ud og prøve fremmede græsgange. Børnene var vant til at hjælpe med alt fra de var ganske små. En gang imellem måske lidt for meget, men jeg var i mange år plaget af en dårlig ryg og helt uarbejdsdygtig, så der var brug for deres hjælp. Gyde og jeg var enige om, at arbejdet var en del af opdragelsen, som vi i øvrigt aldrig har haft behov for at blande os ret meget i. Deres skolegang har de selv valgt. Flemming sluttede sin skolegang i Gørding med realeksamen, efter soldatertiden Malling Landbrugsskole og derefter Landbohøjskolen hvor han blev agronom i 1970. Efter nogle år ved FAO i Vest Samoa, studerede han fire år på universitetet i Hawaii med tropisk landbrug som speciale.

Mogens forlod folkeskolen efter ni års skolegang, derefter tiende klasse på Skanderup Ungdomsskole. Efter tre måneder i England og tre måneder på højskolen i Odder og efter overstået soldatertid, valgte Mogens at få en uddannelse som landmålertekniker, fordi han var overfølsom for forskellige planter. Han fik læreplads hos landinspektørerne i Holsted, hvor han har arbejdet siden.

Jersey-avlen

I 1956 blev jeg opfordret til at virke som salgsleder for Sydjydsk Jerseyforening. Efter nogen betænkning tog jeg imod tilbudet, også på grund af at det i flere perioder var umuligt for mig at udføre fysisk arbejde på grund af min dårlige ryg. Det var under meget beskedne forhold i starten, idet det var noget avlerne skulle vænne sig til. Ved et tilfælde blev jeg også opfordret til at lede Dansk Jersey-Export, det er en organisation dannet af en kreds af jerseyavlere til fremme af eksport af jerseydyr.

Det var en meget svær opgave for mig, fordi jeg måtte arbejde med tolk, idet jeg ikke havde lært fremmed-sprog i skolen. Efterhånden som jeg lærte det tyske, steg eksporten støt og solidt.

Det har været et meget interessant arbejde, som har givet en stor kontaktflade til mange jerseyavlere i forskellige lande.

Især efter vi solgte gården til Mogens i 1982 og byggede hus i Gørding, har dette arbejde været til megen glæde. Fra 1968 til 1972 var jeg sekretær for Sydjysk Jerseykvægavlsforening. Det var på et tidspunkt, hvor foreningen havde fem hold på afkomsprøvestation, to hold på Skovgård ved Vejle og tre hold på Skølvad ved Gørding. Det var interessant at se hvad jordbunden betød for fedtprocenten, på Skølvad med de sortsandede jorde lå fedtprocenten altid 2-3 streger under holdene på Skovgård. Desværre var det ikke muligt at få forsøgsleder Nielsen til at ændre mineralblanding på Skølvad, så holdene der kunne komme på højde med de andre hold.

I en årrække var jeg dommer ved fællesskuet i Varde og ved det jyske ungskue i Herning. Som det fremgår har min interesse især omhandlet dansk jerseyavl.

Formand for brugsen

Fra 1963 til 1978 var jeg formand for Gørding Brugsforening. Starten var meget hård, fordi jeg ikke havde være i bestyrelse før. Det var første gang, jeg deltog i brugsens generalforsamling, og jeg havde aldrig orienteret mig om foreningens drift og økonomi. Brugsen var for mig kun et sted, hvor man kom for at købe sine dagligvarer.

Ved nærmere studie af foreningens økonomi, fremgik det, at der var tæret på egenkapitalen de senere år.

Af egen erfaring vidste jeg, hvordan det var, når egenkapitalen kom på den forkerte side af stregen. Vejen ud af armod er en meget hård økonomisk politik, så bestyrelsen var nødt til at foretage en kritisk gennemgang af forretningsgangen. De udestående fordringer var næsten eet års omsætning, vareudbringning med lastbil, udbetaling af dividende, og for store personaleomkostninger.

Efter en grundig diskussion i bestyrelsen, blev der ret hurtigt flertal for følgende foranstaltninger:

Overgang til kontant betaling, inddragelse af varetur, standsning af udbetaling af dividende. Det hele var i en brydningstid inden for detailhandelen, så mange brugser og købmænd havde allerede indført lignende besparelser. FDB var et aktiv for brugserne i de tider med direktør Groes som forretningsleder og P. Nyboe-Andersen som formand. Det var to meget forskellige personer, men virkelig personligheder hver på sit felt.

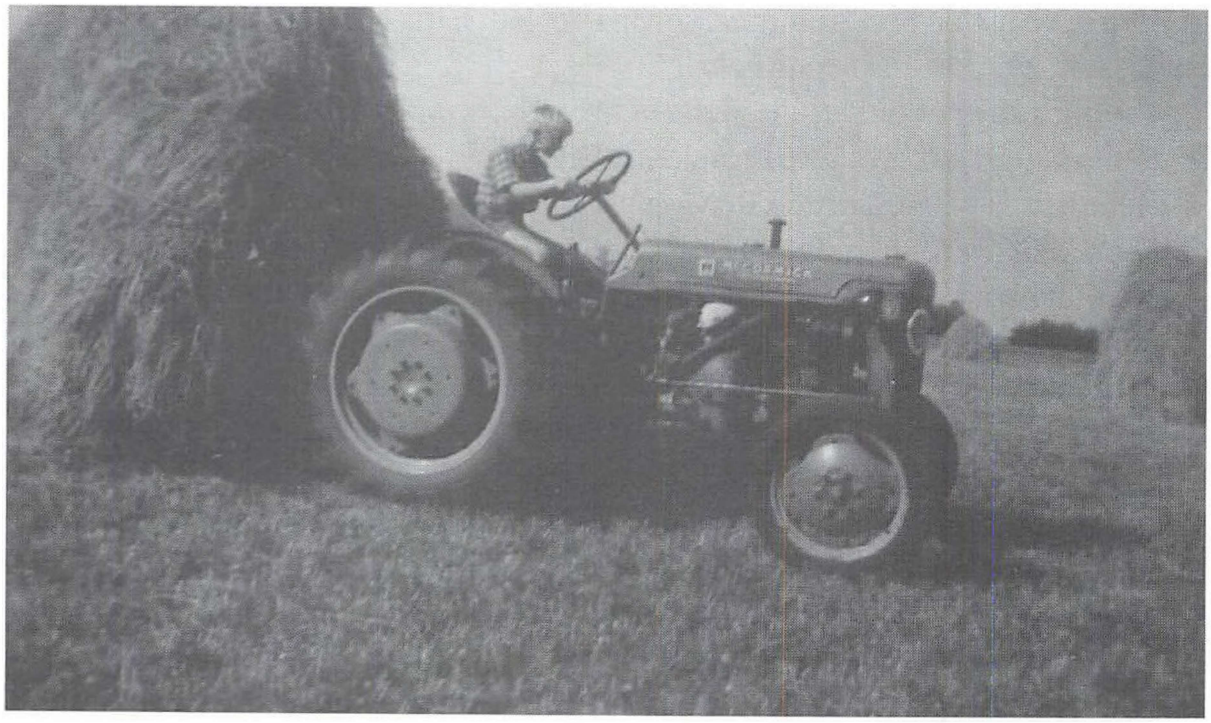

Mogens som traktorfører under høhøsten.

For at komme lidt på forkant med udviklingen mente bestyrelsen, at den bedste måde at løse personaleomkostningerne på, var at bygge en ny butik med selvbetjening.

Det var lidt for groft for nogle af vores medlemmer, så der kom 27 skriftlige udmeldelser på een uge, samt en liste med lige så mange navne, der begærede afholdt ekstraordinær generalforsamling for at få vildskaben stoppet. Bestyrelsen havde forberedt byggeplanerne, som jeg forelagde for en forsamling på 152 medlemmer. Mange havde indlæg for og imod. Ved afstemningen var der 125, der stemte for bestyrelsens forslag. Byggeriet blev fuldført. På grund af uddeler Ibsens svigtende helbred blev det nødvendigt med en ny uddeler.

Efter 15 år forlod jeg formandsposten, da var foreningens egenkapital 52%,

hvilket ikke mindst skyldtes uddeler Henrik Hauggård, der ydede en mægtig arbejdsindsats, desværre også mere end helbredet kunne holde til.

I sognerådet

Fra 1962 var jeg medlem af Gørding sogneråd, valgt af Venstre. Vi var fire fra Venstre, to radikale og een socialdemokrat. Det politiske blev kun berørt ved beslutningen om grundskyldspromillens størrelse.

Jeg blev indvalgt i kasse- og regnskabsudvalget, hvilket nok er det, der kommer nærmest det nuværende økonomiudvalg. Vi fik alle sagerne forelagt inden det ordinære sognerådsmøde. Jeg syntes de sociale sager var de sværeste at tage stilling til. Hvem var de frækkeste, og hvem var de hårdest trængende. Da var vi nødt til at træffe vores afgørelse efter den lokaloplysning, vi havde til rådighed.

Skatteligningen foregik de sidste tre eller fire dage i februar måned med tilstedeværelse af eet skatterådsmedlem. På den tid var der kun ganske få skatteydere med regnskabsføring, så det var indirekte opgørelse med et skøn over privatforbruget. Det var ikke nogen god måde at ligne folks indkomst på. Jeg slap væsentligt billigere, da jeg kunne møde med et revideret regnskab fra Ribe amts regnskabskontor i Varde. Jeg var med, da regnskabskredsen blev startet, 200 medlemmer under Marettis ledelse.

I den periode købte kommunen syv tdr. land jord fra Adser Holms ejendom. Dette køb startede en byggeudvikling, så stationsbyen og »Gamle Gørding« blev et. Som tilflytter har det altid undret mig, at dem fra stationen betragtede Gammel Gørding som noget mindreværdigt. Efter fire år valgte jeg at stoppe arbejdet i sognerådet, det var fire år før sammenlægning til storkommune, hvor hovedsædet blev Bramming. Det var en billig driftsform under det gamle system. Arbejdet kunne klares af kæmner Wimmelmann og en kontordame.

Jeg har under storkommunen været medlem af ligningskommissionen i 8 år og medlem af skatteankenævnet, der består af fem medlemmer; een konservativ, een socialdemokrat og tre fra Venstre. Jeg mener, det nuværende system giver en ensartet ligning, selv om ligningsloven er vanskelig at fortolke. Der er mange punkter, der er ugennemtænkt. Måske har de embedsmænd og politikere, der udformer lovene, for dårlig føling med det praktiske liv?

Fra 1970 til 1991 var jeg medlem af Varde Banks repræsentantskab, et virkelig interessant arbejde med den store udvikling der foregik, især de sidste ti år. Repræsentantskabet er meget alsidigt sammensat, så man får indsigt i en meget bred vifte af det pulserende samfund ved disse sammenkomster.

Gyde var i mange år aktivt bestyrelsesmedlem og sekretær i Gørding Hus-

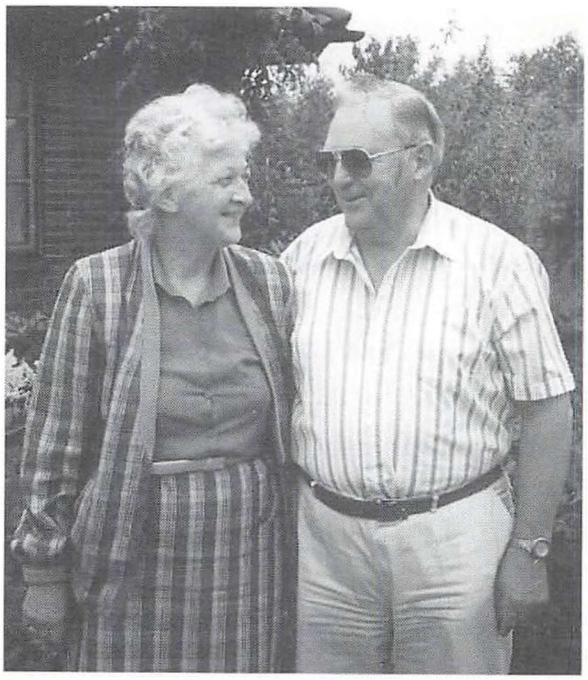

Gyde og Svend i haven foran deres hus på Bøgevænget, 1991. (Privateje).

holdningsforening, et arbejde hun havde megen glæde af, især efter vi var flyttet til Gørding.

Gæstfrihed i hjemmet

Med hensyn til store fester, holdt vi lav profil. Vi havde en dejlig omgangskreds, og jeg tror, de har nydt Gydes måde at være værtinde på både for familie og venner. Hun var enestående til at modtage vores mange udenlandske gæster, der kom i forbindelse med eksporten. Jeg nævner et eksempel, der fortæller mere end mange ord.

I september 1991 var jeg til 25 års jubilæum i den hollandske jerseyforening. På Hotel Lunteren, kom jeg tilfældigt til at sidde til bords sammen med en landmand, der havde været hos os og købt 24 jerseykvier. Han spurgte, hvordan Gyde havde det, og jeg måtte desværre fortælle ham at hun var meget alvorlig syg og ikke kunne blive rask igen.

Hollænderen begyndte med tårer i øjnene at fortælle om den hyggelige aften han og hans kone havde haft hos os. Det, der overraskede mig mest, var, at han kunne huske alle Gydes malerier, og hvor i stuen de var placeret. Det betød meget for forretningen, at folk befandt sig godt i vores hjem.

Vi har begge haft lyst til at se os om i verden. Det benyttede vi os meget af, da først økonomien tillod det. De længste ture gik til Hawaii, da Flemming boede der og til jerseykongres på New Zealand i 1988.

Ejendommens økonomi

Det, vi lærte på Gråsten landbrugsskole om økonomi, har jeg prøvet at efterleve, her fik vi en realistisk rådgivning. Først gælder det om at få produktion, markbruget, besætningsformen tilpasset ejendomsstørrelsen, investering i maskiner udover det allernødvendigste, har jeg altid betragtet som luksusforbrug.

De forbedringer og småjusteringer af bygninger vi har foretaget igennem årene, har været selvbyggeri evt. med en enkelt håndværker til hjælp, og blev foretaget efterhånden som bedriften har kunnet bære det. Målet med at være gældfri, når jeg blev tres, blev indfriet. Det har lettet generationsskiftet.

Claus Sørensen, den stovte fisker fra Esbjerg, sagde engang ved et repræsentantskabsmøde i Varde Bank, at den første million er den sværeste at få fat på, senere går det noget lettere. Det er sikkert rigtigt.

Generationsskiftet

Vi solgte gården til Mogens til overtagelse den 20. september 1982. Da var vores hus på Birkevænget 17 i Gørding færdig til indflytning, troede vi, men den gik ikke. Tilsynsførende på teknisk forvaltning kunne ikke give ibrugtagningsattest på huset, før postkassen var sat op. Vi modtog brev fra postmesteren i Bramming, at det var helt ulovligt at bo i et hus uden postkasse, der skulle være placeret efter gældende regler. Det er næsten lige så godt som de krumme agurker fra EF.

Huset havde Mogens tegnet efter vores ønske og behov. Murer- og tømrerarbejdet blev udført af lokale håndværkere. Meget af det indvendige lavede vi selv sammen med Mogens, der brugte al sin frihed på at hjælpe os den sommer. Angående økonomien viste det sig, at den model, vi hele tiden havde arbejdet efter, var udmærket ved etablering af vores nye hjem.

Her slutter mine landmandserindringer, som jeg har skrevet efter hukommelse under en fire ugers ferie i Afrika.

Svend Eriksen, f. 1920 i Stenum ved Hjørring. Fra 1947 til 1982 gårdejer i Varho og sideløbende eksportør af jerseykvæg. Tidligere formand for Gørding Brugsforening og medlem af Gørding Sogneråd. Adr.: Birkevænget 17, Gørding.